

Nej, nej! Dagens Postcenter i Markaryd fungerar säkert som ett sådant och inget annat. Men på 1600-talet hade postmästaren i Markaryd även mer ljusskygga uppgifter.

av Lars Erik Gewalli

Det var inte precis ett jobb för en "postfröken" att driva ett postkontor på 1600-talet. Och speciellt tufft var det i Markaryd i södra Småland, när Skåne var danskt. Den legendariske postmästaren här, Brodde Jakobsson, fungerade även som länsman och lokal "spionchef", och såg till att kungen hölls underrättad om vad som hände vid denna utpost i det svenska riket.

Markaryd är inte någon storstad och har aldrig varit det, men visst har den en alldeles speciell roll i den svenska posthistorien. Som gränsstation till Danmark fick den under 1600-talet också stor betydelse som militär underlättelsecentral.

När kung Karl IX dog 1611 efterträddes han av sin sjuuttonårige son Gustav II Adolf. Sverige låg då i krig med Ryssland, Polen och Danmark. Även om det var oroliga tider och öppna maktkamper, hade Karl stött näringslivet på ett, som

det skulle visa sig, väsentligt sätt för den nye kungen i hans strävan att finansiera sina aktiviteter.

Gustav Adolf hade nämligen tidigt stormaktsambitioner. Kriget mot Danmark avslutades med freden i Knäred 1613. Här fick dock Sverige bakläxa på planerna att få tillgång till havet i väster. Lappmarkerna i Nordkalotten tillerkändes Danmark. Älvsborgs fästning som var Sveriges enda "andningshål" på västkusten, pantsattes. Danskarna genom Christian IV, räknade nu

kallt med att kunna överta detta område då panten inte förmodades kunna bli inlöst. På den positiva sidan för Sveriges del var att Christian erkände Gustav Adolf som den laglige regenten i Sverige.

Denna fred som såg ut som ett nederlag, blev egentligen startpunkten för Gustav Adolfs planer på att bygga upp Sverige till en stormakt. Nordkalotten hade visserligen räknats bort, men intresset fokuserades istället på att Östersjön skulle vara ett svenskt innanhav, och Älvsborgs fäst-

Gustav II Adolf på frimärke utgivet med anledning av att det 1920 gått 300 år sedan staten började med förmedling av privata brev.

ning löstes tillbaka trots stora uppoffringar.

Gustav Adolf visste, strateg som han var, att erövringar och makt kunde man bara skaffa sig om man också hade en effektiv förvaltning. Med rikskanslern Axel Oxenstiernas hjälp påbörjades också detta arbete. En av de centrala delarna var att kunna få regelbunden information om vad som tilldrog sig i landet, och vilka planer som de konkurrerande makterna hade.

Det var i detta skede som ett system med "kunskapare" på olika håll inrättades. Skriftliga rapporter skulle skickas mer eller mindre regelbundet till kungen. Även om allt inte var hemliga upplysningar var det i grunden en form av systematisk spionageverksamhet.

"Spionchefen" Brodde Jakobsson

Ett viktigt led i detta insamlade av information var kontakterna med diplomaterna i Hamburg. Brev skickades mestadels med svenska postbud härifrån genom de danska öar-

na över Helsingør–Helsingborg till Markaryd, som var gränstation mellan Småland och Skåne och därmed mellan Sverige och Danmark. Härifrån fortsatte posten med kurirer som avlöste varandra ungefär längs den nuvarande E4:an ända till Stockholm.

En central person i denna posthantering var länsmannen Brodde Jakobsson i Markaryd, som haft denna post redan

från slutet av 1500-talet, och som fortsatte med den ett halvsekel framöver. Det betydde att han kom att fungera inte bara som länsman, utan också som postmästare och regional "säkerhetschef".

Han kontrollerade inte bara posten, utan också de personer som passerade gränsen. Man kan också tänka sig att han tog

forts sid 18.

Under ett antal år på 1800-talet var Markaryds postkontor inrymt i denna byggnad, som numera sköts om av Markaryds hembygdsförening.

Freden i Knäred slöts rent faktiskt i Sjöaryd vid en numera mindre trafikerad väg mitt emellan Knäred och Markaryd.

vändiggjorde en mer formell organisation för posthanteringen. I Hamburg inrättades därför år 1620 ett fast svenskt postkontor, eller posthus, som det kallades på den tiden. Samtidigt inrättades en regelbunden postlinje Hamburg–Markaryd–Stockholm, en service som också kunde användas av privatpersoner.

Markaryd strategiskt värdefullt

Det är från denna tid vi nu räknar med att Brodde hade ett etablerat postkontor i sin gästgivaregård i Markaryd. Detta postkontor fick en mycket strategisk betydelse för Sveriges informationsbehov, speciellt efter att det trettioåriga kriget hade utbrutit 1618. Postföringen mellan Markaryd och Stockholm var nämligen praktiskt taget den enda regelbundna kanalen för utrikes information för kungen.

Brodde verkade i Markaryd intill sin död 1644. Då var torstenssonkriget mot Danmark igång och Brodde avlöstes av sin son Jacob Broddesson. Det var ofta stora svårigheter att föra posten genom Danmark under dessa krigsår. Speciellt i nordvästra Skåne fick posten föras på olika vägar för att inte

forts från sid 17.

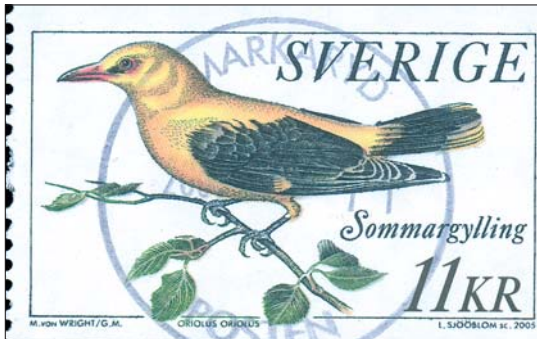
emot sändebud söderifrån, som vi idag skulle kunna kalla ut-sända spioner. Han skaffade sig på detta sätt en mängd kontakter, som innebar att han

kunde förse kungen med betydelsefull information. Han blev därför också rikligt belönad av kungen i form av jord och gårdar.

Viktigheten av att säkerställa att breven kom fram, nød-

Frimärken köper man idag hos Postens s.k. partners. I Markaryd står Konsum med Postens blå-gula skylt.

Nyligen utgivna märken avstämplade i Markaryd med dess ganska slitna stämplor.

störas av nitiska danska tjänstemän.

Flyttades till Halmstad – och tillbaka igen!

Efter freden i Brömsebro 1645 kom Halland under svensk administration. För att undvika problemen med att föra posten genom Skåne, övertog därför Halmstad den roll som Markaryd hade haft. Jacob Broddesson flyttade med, och blev så småningom också borgmästare i Halmstad.

Efter freden i Roskilde 1658 blev också Skåne svenskt, men krig utbröt på nytt 1676. Då tvingades postmästaren i Helsingborg, Gabriel Hilletan, som var Jacob Broddessons styvson, att lämna staden för att istället återupprätta postkontoret i Markaryd. Därifrån kunde han rapportera om krigshändelserna, om hur byar nedbrändes och om tillfångatagna snapphanar. När kriget var slut försvann postkontoret återigen, och den gamla postrutten mellan Markaryd och Stockholm upphörde slutgiltigt.

Kommunikationscentrum i Småland

Inte förrän 1855 återupptogs posttrafiken med Markaryd då en postexpedition inrättades i Vittsjö på den skånska sidan av gränsen. Sju år senare flyttades denna postexpedition till en byggnad i anslutning till

gästgivaregården i Markaryd, som änyo blev en postort. Då denna byggnad brandhärjades 1865, flyttades posten till en röd stuga som fortfarande finns kvar. Från 1874 fanns posten på Kungsgatan. Markaryd kom vid denna tid att bli ett kommunikationscentrum i sydväs-

tra Småland med järnvägar i fyra väderstreck. Numera går E4:an, som nyligen utbyggs till motorväg, utanför stadens centrum.

Frimärken kan man köpa i Postcentret på torget eller i den närbelägna lokala konsumbutik. □

Markaryds gamla vapen där den vertikala balken symboliserade den gamla riksgränsen och posthornen platsens viktigaste funktion: posthantering.